

הרה"ג יצחק רצאבי שליט"א
מה"ס פסקי מהרי"ץ שווי"ת עלות יצחק ועד.

האם יש לעשות עירובי חצירות בכלל בית הכנסת בפני עצמה, או עירוב אחד לכל העיר?

צבי בתשובהו שם הרעיון טובא על המנהג שראה בעיר המבורג שהוא בה הרבה בתים ננסיות, ובכל ביהכ"נ היו מנהhin חלה ללחם אחת עירוב ושיתוף, כנהוג להניח העירוב בביהכ"נ (ועיין לקמן אותן ב' ד"ה אגב), והוא שאמր להם שם טועים בדין העירוב וככונתו. שהרי טומו כדי שייחשבו כאילו דרים באותו בית שהעירוב מונח בו, והרי זה חלק עירובו בשני כלים שלא מהני כדאיתא בגמ' עירובין דף מט. וברמב"ם פ"א מהלכות עירובין הלכה י"ח, שם מפורש דהוא הדין שיתוף, ובתוס"ע סימן שס"ו סעיף ד') וכל שכן בחולק עירובו לשני בתים. נמצא שהברכות שלהם לבטלת. והמתלטלים בעיר זו מחללים שבת באיסור דרבנן יעוז'ש.

אבל בשוו"ת מקור ברוך סימן ז' חלק עלייו כתוב שאינו דומה לחולק עירובו, כיון שיש לכל בני העיר חלק בכל ככר וככר. כתוב עוד שיפה לעשות כן, שאם יתכלקל עירוב שביהכ"נ אחת יתקיים אותו שאחרת, וגם שלא לשכח התינוקות תורה עירוב יעוז'ש.

ואעפ"י שבשערתי תשובה כתוב עליו שאין דבריו מכוון לדוחות דברי החכם

שאלת

האם נכון הדבר שבעל בית הכנסת או לכל הפתחות בכל שכונה מהשכונות שברחבי הערים צריכים הם לעשות עירובי חצירות לעצם, מפני ששטע כת"ר קצת עוררין שאין לעשות עירוב בכלל בית הכנסת כפי שנוהנים בהרבה מקומות, אלא רק עירוב אחד ע"י הרב הראשי של העיר בבית הכנסת הגדולה של העיר. ואיתו מתניתא בידיו שבן פסק המשנה ברורה בסימן שס"ו ס"ק ל"ג וויל', העירוב שמניחין בביהכ"נ עד כל העיר יש להיזהר שלא להניחו רק בבית הכנסת אחת, ויבחרו לו זה הבית הכנסת היית גדולה שבעיר ע"ב. וכ"כ כף החיים שם ס"ק ד"ג ומקרים בשעריו תשובה בשם שוו"ת חכם צבי סימן קי"ב:

תשובה

א. דבר זה נפתח כבר בגנוזים, וסתאים על ידי קטן שבקטנים כמו לקיים ולהחזיק מנהג זה שיש לו אילנות גדולים ליסמרק עליהם. ספרין פתיחו, וכותלי בית המדרש יוכיחו. כי אף"י שהמשנ"ב וכף החיים לא הביאו שום חולק עליהם, אין זה אלא מפני שלא היה ספריהם לפניהם:/non-הכם

גרוגרות כשהם יותר מ"ח דיוירין (כדאיתא בסימן שס"ח סעיף ב'), כי אם לא יהיה השיעור אלא ע"י צירוף חלק המונחת במקום אחר לא מהני דהוא בכלל חולק עירובו ע"ש. גם החזון איש הלוות עירובי (סימן צ' אות ב"ח) הביא דברי החכם צבי וחלק עלייו ז"ל, ונראה שאין דין ב' כלים וב' בתים אלא אם חמישת דיוירין בכל אחד וחמשת הנשאים בכל אחד או בבית אחר. אבל אם כל הדיוירין יש להם חלק בשתייהן, ודאי אחד מהם מועל, ואינו מתבטל בשבייל האחד ע"ב. וכן בספר שונה הלכות (סימן שס"ו סעיף ט"ו) הביא בזה דברי החזון איש חולק על פסק המשנ"ב:

וכבר כתב מהר"ח סת hypocrisy בספר ארץ חיים (סימן שפ"ז) שהמנהג בצתת ת"ו ששתי הקהילות אשכנזים וספרדים כל קהילה עשו שיתוף בפני עצמה, ותוליה אותה בביהכ"נ הנדולה של הקהילה, ובשעת הזיכוי אומרים לכל הדרים בעיר הזאת כנודע, וכן נהנו בכמה מקומות. והגמ רהה חכם צבי ערער על מנהג זה, הנה המנהג יהודה והמוקור ברוך הסכימו אין לאמר אלא היכן דנהנו שכל אחד נותן חלקו לעירוב אחד, ראו אם מחלוקת העירוב בבי' בתים או בבי' כלים מתבטל השותפות זהה. משא"כ כשכל אחד מזכה לחבירו עמו על עירובו, מותר. ועוד שכבר נהנו כן, ואם יסירוהו ולא יראו הtinyot בביהכ"נ לאחרת ישתחח תורה עירוב, כיון שמדובר היו תולמים ג"כ שם. וכל שכן בקהילות אשכנזים וספרדים, היכא דין התinyot של הקהילה האחת רגילים בביהכ"נ של הקהילה האחרת כלל וכו' עכט"ר.

צבי, אך יש להלותו בביהכ"נ הנדולה יותר חשובה ועיקרת שבעיר שכל בני העיר שותfine לו ושיכים לה ע"ש. ומלבד מה שבזמנינו השתא הכא לפ"י ריבוי תושבי הערים הנדרלות שכולם יהודים, בן ירכו, יוסף ה' עליהם מהם אלף פעמיים, לא שייך לקבוע בית הכנסת אחת שכל בני העיר יהיו שייכים אליה. גם אם נרצה לחשב השכונות שבזמנינו כל שכונה בעיר בפני עצמה וינהו בבית הכנסת העיקרי שכונת סופ' סופ' הלא רצונם לטלטל גם שכונה לשכונה, אם כן בהכרח צריך העירוב לכל את כל בתיה:

עכ"פ בלא"ה מצינו מאידך להקט פוסקים שסתרו שיטת החכם צבי, כיועין בספר קובץ על הרמב"ם (שם) דאדראבא הסכים לסבירת המקור ברוך שיפה כתוב, והוסיף עוד בשמו ראותן הקהילות שנוהגין מקדם כן, אין רשאים לבטל מנהגיהם. גם מהרש"ם ברעת תורה הגם שציין לשווית בית שלמה וי"ד חלק ב' סוף סימן קמ"א) שאוסר גם-כן, ציין מאידך לשווית מנהגת יהודה (סימן ל"ד) שדחה דברי החכם צבי, ולדברי ספר בית מאיר שתמה ג"כ על דבריו, ושכבר השיג בספר אמתחת בנימין למס' עירובי (פ"ד מ"ז) עד החכם צבי יעוזין שם.

וגם בספר באר יעקב (סימן שס"ו סק"ח) הביא דברי הבית מאיר בזה, דהא כשאחד מזכה לבולם יש לכל אחד וכייה בעירוב, ולא מיקרי חולק עירובו אלא הוא כמערב וחוזר ומערב. אמנם צריך שהיה בחלק שיעור י"ח

שיש שתירצו מה שمبرכין על ברכת הדלקת נרות חנוכה דבית הכנסת, אף רקיימה לנו ראמנהנא לא מברכין, מ"מ הוא בכלל פרסומי נימא שאמרו חז"ל, ובמקוא"ה:

ובלאו הכוי יש לצרף דעת תה"ד וכמה פוסקים הסוברים שאכסנאי הרוצה להחמיר על עצמו שלא לסמך על נרות חנוכה שמדליק אותה בעבورو בביתו, רשאי להדלק ולברך בפני עצמו, כדאיתא (בסימן תרע"ז סוף סעיף נ) בהגהת ש"ע ואחרונים שם, במו"כ בנידון דין הרי ע"י שמערכבים בפני עצם מגלים דעתם שאינם רוצים לסמך על עירוב שעושים בביהכ"ג אחר ומילא שפיר דמי לבך. והגמ' דמן הב"י פליג עליה התם, וכן עוד הרבה פוסקים, מ"מ נעשה מזה סנייף לעניינו. בפרט שכבר נהנו, ומוסכם מכל הפוסקים דבמוקם דמנגן לא אמרין ספק ברכות להקל:

ופשיטה לפি דברי בעל אור שmach בחידושיו על הרמב"ם שבtab לישב המנגן באופן אחר, כי באמת עיקר טעם המנגן להניח בביהכ"ג הוא כמו שכותב בחידושיaben העוזר כי היכי דיווכלו לטלטול מביהכ"ג, משום דהוא כמו חורבה דאסור מיהא לטלטול ולהוציא מתוכה מפני שאין דרים בה, וכשמניחין בה עירוב הא בית שמניחין בו אין צrisk ליתן, וא"כ מוכחה לעשות כן,rai לא"ה איכתי יהא אסור להוציא לרשות הרבים משאר בתים כנסיות וכו" ע"ש. אם כן מילא צרכים לבך גם כן בהכרה. אלא שהרואה יראה שהבן העוזר מיריע דוקא אליבא דשיטת רשי"י (בעירובין דף ע"ד. ד"הanca נמי)

גם בספר נתיבי עם (סימן ר"ס) כתוב שהמנגה בירושלים עיה"ק ת"ו שכל ביב"ג מערב עירובי חצירות ושיתופי מבואות מערב פסח לערב פסח וכו'. (ובסימן שס"ו) כתוב שיש מי שרצה לפקפק על מנהגינו שכל ביב"ג מערב לחור, והביא ע"ז דברי ארץ חיים שהבאו שרבני האחرونנים ענו ואמרו שאינו נקרא חולק עירובו ומותר ע"ש:

פ"ש נון לבורי היא דכתיב בספר קובץ הנז"ל אחר שהמכבים לדברי המקור ברוך, דיש לעין לעניין הברכה, כיון שכל הטעם שעושים כן דלמא יתכלקל העירוב, וגם אם לא יברכו יש היכר לתינוקות ע"ב. והנה מכל שאר האחرونנים שקיימו מנהג זה, מוכח נמי דאין פקפק בברכה,rai לא"ה לא והוא שתקי מינה.

ואפשר לענ"ד להסביר על מה שטעןograms בלא ברכה נמי איכא היכר לתינוקות, דהא דכוותה אשכחן בגין עירובין דף ע"א) לר' מאיר דהלהכתא כוותיה, שהמשתתפים מבוי צריכין לערב גם בחצירות, כדי שלא ישכחו התינוקות תורה עירוב שלא יאמרו אבותינו לא עירבו, וכן פסק הרמב"ם (שם הליל"ט) ובתוס"ע (סימן שק"ז סעיף א) ומדלא פירשו שאין לבך, מוכח דברוכי נמי מברכין, משום היכרא דתינוקות לחור, ולא אמרין דתנסי להו להניח עירוב בלא ברכה, אי נמי תנסי באמרית הנוסח וכן מוכח בפשיטות בשוו"ת הרשב"ץ ח"ב סוף סימן ל"ג דlbraceין, ע"ש ודוקן), והכי נמי נימא בנידון דין. ואף חז"ל לא אמרו זאת בפירוש, מ"מ הוא בכלל זה. וכעין זה מצינו

אחר עירובי חצירות, וכשנודע לו על כך אמר לו, מה עשית, הרי בכך ביטלה את העירוב. וזה כסבירת החכם צבי שהבאו.

גם מנהג עירנו רצאהה בן היה שעושה העירוב רק מאירה דארטרא בבית הכנסת שהוא מתפלל, וכך ששמותי מאאמו"ר (שליט"א) וצ"ל]. ועיין למוה"ר חיים כסא"ר בשם טוב (פרק א') מהלכות עירובין ובתחשיבותיו החיימ והשלום (סימן קל"ז), שהליז על הנוהנים לערב בכל שכונה ושבוניה, מעין מה שכתבנו לעיל אותן א' בשם שו"ת מקור ברוך וסיעתו.

עליה בידינו כי מנהג זה שנוהנים בהרבה מקומות להניח עירובי חצירות בכל בית הכנסת ובית הכנסת שבכל שכונה בפני עצמו, אישרוهو וכיימוهو אמבוּהא דספרי, הלא מה שוו"ת מנהת יהודה, ושוו"ת מקור ברוך, וספר קובץ, ואחתה בנימין, ובית מאיר, וארץ חיים, ואור שמח, וחוזן איש ועוד. וב"ה מנהג עיה"ק ירושלים וצפת טובב"א. הילכך יכולים להחויק במנהגם ובתנאי שייהי בו שיעור י"ח גרוגרות כדין וכדבר האמור. מיהו נלע"ד שמקום שאין להם מנהג ידוע בזה מוקדם, עדיף שלא יניחו, זולת מאירה דארטרא יניח לכל אנשי העיר לחוש לדעת החכם צבי וסיעתו, וד"ק. מלבד מה שזכורינו בלא"ה כל עיקר הטלטל הנסמך על צורת פתחים שמקיף סביב העיר הוא מסופק ובצירוף קולות, שלבן הרבה בני תורה מהMRIים שלא לטלטל כלל).

ומיעתו, מה שאין כן להתוספות (בדף פ"ה. ד"ה שני בתים) ומיעתם דחוירות שיש להן בעלים כיון דדיירוי בהו לא אסור, ועוד שמשמעות שם באבן העוז דדווקא בבתי הכנסת דידחו של כל אחד ואחד קונה מקומו בדים והוא בכלל נכסיו כראיתא בחושן משפט (סימן צ"ז סעיף כ"ג), ויש הרבה מהם שioxבים בכפרים כל השנה והם לא עירבו עם עיר זו, לפיכך הן אוסרים לטלטל לתוך בית הכנסת זו או מתוכה ע"ש, וזה אינו מצוי בבתי הכנסת זו רידן שיקנו מקומותיהם, ועיין עוד שואל ומשיב תליתאה (חלק ג' קמ"ד), ודרעת תורה למהרש"ם (סימן שס"ו דף פ"ג)

אנב בעיקר מנהג הניחת העירוב בבית הכנסת, שנזכר כבר ע"י הרמ"א בהנחה שולחן ערוך (סימן שס"ו סעיף ג' ושבן נהנו הקדרמוניים, כן הוא המנהג פשוט גם בקהילותינו, ומניחין אותו ע"ג זיו בולט במקום נבואה בבית הכנסת לשמרה ולהיכרא ועיין לבוש סוף סימן שפ"ז, ועיין עוד בן איש חי שנה כי פינחים סעיף י"ב) ויש מניחין אותו על גבי היכל ארון הקודש, וכן נראה מדברי מהרי"ץ בעז חיים דף קפ"ח שהعلاה דברי הרמ"א בזה בסתם. דלא כהשתלוי ויתים שהשמיט הנחה זו כדרך להשמיט מה שאין נהוג אצלנו. כי חקרתי והנה גם בעית צנעה היה המנהג כן להניח העירוב בבית הכנסת, אכן שם רק מאירה דארטרא לבודו היה עושה העירוב עבור כל בני העיר, כמו שהודיעו לי רבים על מהרי"ץ יצחק הלוי זצ"ל בדרך שלפנינו, והיה שולח להניחו בנובה קיר בית הכנסת הידועה הלוי אלשיך. ואירוע פעם אחת שהניח עוד חכם